

ÎNCEPUTURILE POLITICII COLONIALE ITALIENE. ECOURI DIPLOMATICE ROMÂNEȘTI

Gabriel Leahu

Unificarea națională dificilă, dezvoltarea capitalistă lentă au adus târziu Italia în competiția colonială. Analiza făcută primelor două decenii după Unire ne arată o Italie „esențialmente agricolă și țărănească, cu o economie industrială anemică, cu o mare lipsă de capital, cu o burghezie în formare, cu o clasă conducătoare încă legată de valorile Risorgimento-ului”¹.

Colonialismul italian a fost definit ca „atipic”², fenomen „mimetic”, „de imitare și de emulație îndreptat mai ales spre a satisface ambițiile de prestigiu pe tărâm internațional”³. Cu alte cuvinte, singura problema a colonialismului italian era tocmai originea sa italiană⁴. Dincolo de aceasta, nu putem trece cu vederea dorința de a rezolva problema penitenciară⁵, de „urgența de a sprijini și moderniza flota comercială italiană”⁶. Numeroși savanți⁷, Camere de comerț⁸, societăți geografice (al căror obiectiv explorator era în primul rând Africa⁹)

---

¹ G.B. Naitza, **Il colonialismo nelle storia d'Italia, 1882-1949**, Firenze, La Nuova Italia Editrice, 1975, p. 9.

² A. Gramsci, **op.cit.**, p. 77.

³ Naitza, **op.cit.**, p. 3.

⁴ H. Wesseling, **Le partage de l'Afrique, 1880-1914**, Paris, Denoel, 1996, p. 319.

⁵ Închisorile italiene erau suprapopulate (în 6000 celule fiind închiși 45000 deținuți) ca urmare a reprimării brigandajului meridional. Creșterea frecvenței evadărilor a dus la căutarea unei soluții radicale a problemei, văzută în deportarea delicvenților în colonii situate cât mai departe de Italia. Din acest motiv sunt întocmite proiecte pentru eventualele concesiuni de la Portugalia (Angola, Mozambic), de la Anglia (i. Falkland), de la Rusia (i-le Aleutine), de la Danemarca (i. Nikobar din Oceanul Indian). Vezi pe larg în R. Battaglia, **La prima guerra d'Africa**, Torino, Einaudi, 1958, p. 66-77.

⁶ R. Ciasca, **Storia coloniale dell'Italia contemporanea**, Milano, Hoepli, 1940, p. 67-70.

⁷ Leone Carpi scria în lucrarea **Delle colonie e dell'emigrazione degli italiani**, apărută în 1871, „fără colonii și fără numeroase așezări ale conaționalilor noștri în exterior, nu putem spera în înflorirea comerțului, industriei, dezvoltării schimbului, care în ultimă analiză, trebuie să reanime producția națională”. *Apud* Naitza, **op.cit.**, p. 6.

⁸ La 16 martie 1866, Camera de Comerț din Genova scria guvernului: „Istoria ne demonstrează că, din antichitate și până în zilele noastre, marina și coloniile sunt legate între ele. Noi dorim (...) ca Italia să-și procure, în zone des frecventate de drapelul nostru, sau care vor fi în viitor porturi în care cetățenii noștri să poată avea asistență, ajutor și dreptate” *Apud Ibidem*, p. 6-7.

⁹ Între 1857 și 1876, Carlo Piaggia explorează Nilul Superior; timp de zece ani (1859-1869) Giovanni Miani caută izvoarele Nilului, ratând de puțin descoperirea lor; Romalo Gessi, între

solicită insistent achiziționarea de colonii.

Data fiind această configurație generală, primele inițiative coloniale vor fi anacronice pentru a doua jumătate a secolului al XIX-lea, datorita evidentelor tendințe mercantile. În 1869, este achiziționat golful Assab, la Marea Roșie¹⁰. Inițiativa a venit din partea Societății de navigație Rubattino¹¹, care dorea să organizeze linii de navigație și în Oceanul Indian. În aprilie 1870, soldații kedivului¹², sub a cărui autoritate se afla zona, reiau în stăpânire proprietatea Rubbatino și-l pedepsesc pe sultanul danakil¹³, care acceptase târgul cu italienii¹⁴.

Problemele interne, cauzate de conflictul cu Vaticanul, datorat anexării Romei, efectele crizei economice din 1873, dificila situație internațională din anii 1870-1871, care nu permitea inițiative care să afecteze echilibrul european, la care se adaugă reținerea manifestată de Angliei, față de prezența sa pe țărmurile Mării Roșii, determină Italia să se rezume numai la proteste diplomatice și să abandoneze temporar problema golfului Assab¹⁵. În plus, este observabilă o mare prudență a guvernului italian în a se implica în conflicte externe “din dorința de a afirma, în ochii Europei, caracterul pașnic al noului regat”¹⁶

Izbucnirea revoltei mahdiste, în 1881, determină Anglia să fie „mai puțin intransigentă”, încurajând prezența italienilor în zonă¹⁷, care prefera ca acest punct important al comerțului cu sclavi și arme să fie controlat de Italia, nu de un adversar. Motivată și de marea deziluzie creată de ocuparea Tunisiei de către francezi (1881), Italia cumpără golful Assab de la Compania Rubbatino¹⁸. Prin legea din 5 iulie 1882, teritoriul cumpărat este transformat în colonie politică, sub suveranitate italiană, „nu fără a încheia un acord cu Anglia de renunțare la orice stabilire militară”¹⁹

1874-1881, face comerț în Sudanul egiptean cu Gordon și-i urmărește pe sultanii care făceau comerț cu sclavi. Vezi pe larg în R. Battaglia, *op.cit.*, 95-110.

¹⁰ R. Battaglia, *op.cit.*, p. 83-87.

¹¹ Navele lui Raffaello Rubbatino transportaseră în 1860 cele 1000 de Cămăși Roșii conduse de Garibaldi.

¹² Numele dat guvernatorilor ereditari ai Egiptului, provincie otomană autonomă. Statutul său era reglementat prin Convenția de la Londra, din 1841.

¹³ Populație africană din nord-estul Africii, cunoscută și sub numele de „afar”.

¹⁴ R. Battaglia, *op.cit.*, p. 80-81.

¹⁵ *Ibidem*, p. 95-96. Vezi și Carlo Zaghi, *L’Africa nella coscienza europea e l’imperialismo italiano* Napoli, , Guida, 1973, *passim*.

¹⁶ J. L. Miège, *op.cit.*, p. 26.

¹⁷ *Ibidem*, p. 144-145.

¹⁸ Suma era de 416000 lire, de patru ori mai mare decât prețul de achiziționare. *Ibidem*, p. 145. Vezi textul Convenției de cumpărare, din 10 martie 1882, în Naitza, *op.cit.*, p. 51-55.

¹⁹ Naitza, *op.cit.*, p. 10.

„Mare debușeu nordic al Etiopiei”²⁰, colonia Assab s-a dovedit rapid ineficientă ca escală maritimă și bază de penetrare comercială spre interior, demonstrând „limitele reale ale capacității burgheziei italiene de a opera într-un spațiu prea îndepărtat și prea diferit de piața națională”²¹

Unii istorici au exagerat importanța înființării coloniei Assab, în care au văzut „prologul concret al activității coloniale”²². Abia ocuparea portului Massaua în 1885, în urma unei acțiuni militare, poate fi considerată începutul expansiunii coloniale²³

În prezentul articol nu ne propunem să facem o analiză exhaustivă a începuturilor colonialismului italian. Dorim doar să prezentăm modul în care a fost surprins fenomenul de Legația română de la Roma și în ce măsură analizele diplomaților au fost confirmate de evoluția ulterioară a evenimentelor. Pentru aceasta am utilizat corespondența diplomatică dintre ambasadele României și București, aflată în Arhiva istorică a Ministerului Afacerilor Externe.

Rezolvarea crizei tunisiene în favoarea Franței, care-și impune protectoratul în 1881²⁴, a demonstrat clasei politice slăbiciunea și mai ales izolarea în care se găsea Italia, agravate de conflictul cu Vaticanul, în spatele căruia erau bănuite forțe externe. În acest sens, legația română de la Roma relatează că „la început, polemica inițiată de Vatican nu a produs nici o emoție în cadrul guvernului italian. Neliniștea începe să domine spiritele după abandonarea de către Bismarck a politicii „Culturkampf” și a debutului negocierilor cu partidele catolice germane și apoi cu Vaticanul, și chiar a discuțiilor pentru stabilirea relațiilor diplomatice între Germania și Vatican. *În ciuda dezmințirilor germane, guvernul italian bănuia în spatele atitudinilor tranșante ale papalității încurajări externe și chiar un sprijin*” (subl. n.)²⁵ Ambiția națională de a fi considerată în rândul Marilor Puteri și convingerea că izbucnirea unui mare război era inevitabilă și iminentă, împing Italia spre o activă cursă a înarmărilor, sporind efectivele militare, ridicând fortificații și dezvoltând marina de război²⁶ Aproape certată cu Franța, interesată să îndepărteze de Vatican puterile catolice (Germania și Austro-Ungaria) și să obțină sprijinul necesar “marii politici”, Italia semna la 20 mai 1882 tratatul Triplei Alianțe. Inca din

²⁰ P. Guichonnet, *L'Italie. La monarchie libérale, 1870-1922*, Paris, Hatier Université, 1969, p. 43.

²¹ Naitza, *op.cit.*, p. 11.

²² Battaglia, *op.cit.*, p. 147-148.

²³ Naitza, *op.cit.*, p. 11.

²⁴ Vezi pe larg în J. Ganiage, *op.cit.*

²⁵ Arhiva MAE, *fond Arh.istorică*, vol. 263, f. 55-58, **Raport al Legației României în Italia din 2/14 ian 1882** (reprodus la *Anexe*, doc. IV.2).

²⁶ *Ibidem*, f. 62-65, **Raport al Legației României în Italia din 1/13 martie 1882** (reprodus la *Anexe*, doc. IV.3).

toamna anului 1881, ministrul român la Viena, I. Bălăceanu, confirmă noua orientare externă a Italiei. „Ceea ce a hotărât Italia să se alătore deschis alianței austro-germane este convingerea că succesiunea Turciei nu va întârzia să se deschidă și dorința legitimă de a-și avea partea. Patrioții italieni au înțeles în sfârșit că există o politică mai bună decât de a-ți abandona prada pentru a alerga după umbră”²⁷

Era o perioadă favorabilă unei inițiative coloniale. Pe plan intern, alături de intensificarea activității societăților geografice, menționăm dezvoltarea economiei italiene și creșterea semnificativă a emigrației²⁸. Importante păături ale populației sunt câștigate de propaganda colonială, care utilizează argumente economice (coloniile sunt o soluție în condițiile evoluției protecționismului), politice (dacă nu te poți manifesta colonial ești o putere de mâna a doua), umanitare (Italia nu poate neglija misiunea civilizatoare a omului alb)²⁹.

Pe plan extern, intrarea lui Bismarck pe scena colonială, intensificarea prezenței Marilor Puteri în Africa, pregătirea Conferinței coloniale de la Berlin, au fost tot atâtea motive care au determinat Italia să dorească să se afirme ca „mare putere” și să facă, de acum, mult așteptata, „mare politică”³⁰. Tot mai multe voci afirmau că dacă Italia mai așteaptă mult, în câțiva ani terenul va fi ocupat de alții, momentul fiind apreciat de răscruce: „ori ne afirmăm imediat în politica colonială, ori renunțăm pentru totdeauna”³¹. Nu trebuie să uităm

²⁷ **Ibidem**, f. 52, **Telegrama cifrată a Legației României la Viena din 12/24 octombrie 1881**.

²⁸ Dacă până în 1880 emigrația se cifra la aproximativ 120000 de persoane plecate anual, în perioada următoare cifrele ajung la 155000 de persoane. Din aceste totaluri, înainte de 1880, plecările definitive reprezentau 10%, pentru ca apoi ele să depășească 30%, media anuală fiind de 60000. Vezi J.L. Miège, **op.cit.**, p. 28-32.

²⁹ Discursurile ministrului de externe Mancini sunt reprezentative, în ele regăsindu-se toate aceste teme. Astfel, în discursul rostit la 11 aprilie 1883 în Senat, ministrul de externe spunea răspicat că politica colonială și inițiativele unor națiuni europene de a se extinde în zone limitrofe bazinului mediteranean, “nu pot găsi Italia indiferentă datorită poziției geografice, numeroaselor colonii comerciale, nevoii de expansiune pentru o populație în creștere și în fine, datorită vocației date de natură unei națiuni navigatoare și maritime. *O politică de resemnare și de abandon ar merita să fie calificată politica sinuciderii, un delict de les-patrie*” (s.n.) (a se vedea argumentele foarte asemănătoare utilizate de Jules Ferry în justificarea politicii coloniale franceze). G. Perticone, **op.cit.**, p. 865. Argumentele pro-coloniale sunt reluate în amplul său răspuns la o interpelare, în ședința Camerei Deputaților din 25 ianuarie 1885: „Cum am putea tolera ca Italia să se mulțumească numai să asiste, cu o trândăvie indiferență, la acest tip de cruciadă pașnică, contemplând-o de departe, refuzând să-și plătească contribuția la lupta civilizației împotriva barbariei? Dacă nu ieșim din această inerție (...), noi nu suntem demni a fi în rândul marilor națiuni civilizate”. **Ibidem**, p. 901. Pentru întregul discurs vezi p.896-919.

³⁰ Naitza, **op.cit.**, p. 11; vezi și R. Battaglia, **op.cit.**, p. 149-155.

³¹ *Apud* Naitza, **op.cit.**, p. 12.

modificările produse în echilibrul mediteranean, prin permanentizarea ocupației engleze în Egipt (1882-1884) și prin încercarea Franței de a ocupa Marocul în 1884³². Specific pentru Italia era, în acest context, împletirea problemei coloniale cu aceea mediteraneană, după ce multă vreme ele au evoluat separat. Desfășurarea ulterioară a evenimentelor, și mai ales tentativa franceză din Maroc, a demonstrat că politicienii din Peninsula legau problema colonială de spațiul mediteranean³³.

Cu această ocazie, Italia a observat evidenta incapacitate a Triplei Alianțe de a o sprijini în Mediterana, „accelerând în mod definitiv procesul de apropiere de Anglia”³⁴, care stopase inițiativele franceze în Maroc, și cu ajutorul căreia se spera desfășurarea unei intense activități coloniale. Interesat de realizarea unei apropieri de Franța, Bismarck reține Italia atunci când Mancini, pentru a menține echilibrul de forțe în Mediterana, era gata să ocupe Benghazi și Tripoli, chiar dacă acestea erau posesiuni otomane³⁵. De aici o răcire a relațiilor sale cu aliații germani.

Apropierea de Anglia, realizată pe temeiul sprijinirii pozițiilor britanice în Egipt și Sudan, chiar și în dezacord cu atitudinea Puterilor Centrale, a dat roade în toamna anului 1884, lordul Granville propunând Italiei „să substituie” garnizoana egipteană din Massaua³⁶. Explicația bunăvoinței manifestate de britanici se afla în dorința de a umple vidul politic apărut pe coasta occidentală a Mării Roșii în urma retragerii Egiptului din Sudan datorită răscoalei mahdiste. Prezența Italiei, „națiune inofensivă și încă «virgină» ca putere colonială” era preferată de Marea Britanie pentru a umple acel gol, blocând în acest fel calea Franței spre Sudanul nilotic³⁷. La 22 decembrie 1884, oferta engleză a devenit oficială și a fost acceptată de Mancini “cu scopul de a da satisfacție deziluzionaților susținători ai ocupării orașului Tripoli”, dar și pentru că Marea Roșie era considerată “cheia Mediteranei”³⁸. În plus, Mancini credea că “prezența trupelor noastre într-o parte a teritoriului egiptean ne va ușura

---

³² *Ibidem*, p. 154-155.

³³ *Ibidem*, p. 156-157.

³⁴ R. Battaglia, *op.cit.*, p. 162.

³⁵ *Ibidem*, p. 164.

³⁶ Vezi *Lettera confidenziale dell'ambasciatore italiano a Londra C. Nigra al ministro degli esteri P.S. Mancini, relativa alla possibilita di una occupazione militare di Massaua da parte dell'Italia*, în Naitza, *op.cit.*, p. 55-57.

³⁷ H.G. Marcus, *Imperialism and expansionism în Ethiopia, 1865-1900*, în Gann, Duignan, *Colonialism in Africa*, vol. I (1870-1960), p. 424. Vezi și R. Battaglia, *op.cit.*, p. 164.

³⁸ „Dar de ce nu doriți să recunoașteți că în Marea Roșie, cea mai aproape de Mediterana, am putea găsi cheile acesteia din urmă, calea care ne-ar permite o tutelă eficace împotriva oricăror noi încercări de modificare a echilibrului său”. Vezi discursul rostit de Mancini în Camera Deputaților la 25 ianuarie 1885 în G. Peticone, *op.cit.*, vol II-2, p. 911.

participarea la evoluția fazelor ulterioare ale Egiptului”³⁹

În acest fel s-a realizat transferul interesului colonial italian din Marea Mediterană în Marea Roșie, la originea căruia s-a aflat tot necesitatea menținerii echilibrului de forțe, amenințat și aici de Franța.

Ocuparea militară a portului Massaua (4 februarie 1885), pregătită într-un secret deplin⁴⁰ și realizată în ciuda protestelor Turciei și Egiptului, a constituit o schimbare semnificativă în politica externă italiană, fapt observat imediat de ministrul român la Roma⁴¹. I. Obedenaru considera că trimiterea trupelor în Marea Roșie marca evidenta apropiere de Anglia, „dorită de politicienii italieni de câțiva ani”. Alianța cu Anglia era motivată prin nevoia pe care aceasta ar resimți-o de a avea un aliat cu armată continentală „și cum acest rol nu-l mai putea juca Austro-Ungaria”, respectivii oameni politici s-au gândit „să-i ofere Angliei această colaborare”. Din perspectiva lor, avantajele Italiei erau foarte evidente, de la „vom fi mai respectați într-o asemenea frumoasă companie”, la sprijinirea intereselor strategice în Mediterana și a celor coloniale în Marea Roșie⁴². De asemenea, ministrul român observa desincronizarea intereselor membrilor Triplei Alianțe. „Cele două Puteri germane sunt interesate de menținerea *statu quo*-ului în Europa continentală; ele nu au nici o grijă față de ceea ce s-ar întâmpla în Mediterana, cu excepția circulației prin istmul Suez. Dacă Franța va anexa, mai mult sau mai puțin direct Marocul și Tripolitania, Italia ar avea cel mai mult de suferit din această *tulburare* a echilibrului din Mediterana (...). Italia trebuie să poată ajunge la un acord cu o Putere interesată în menținerea *statu quo*-ului în Mediterana. În mod inevitabil ea va trebui să se lase atrasă de Anglia”(subl.text)⁴³

Preocuparea italienilor de a avea colonii era, în viziunea ministrului român la Roma, în strânsă legătură cu apariția „febrei colonizării”⁴⁴. Din acest motiv, „toate păturile societății sunt tulburate”, apărând planuri și obiective din cele mai fanteziste. „S-a spus că alianța cu Anglia s-a făcut, că Italia trebuie să ocupe Egiptul și să lupte împotriva lui Mahdi, că armata italiană trebuie să ocupe Khartoum, unde-i va înlocui pe englezi. Cei mai întreprinzători visează la

³⁹ **Ibidem**, p. 894.

⁴⁰ „Dove andremo? A Zeila, a Zula, a Beilaul, a Tripoli?” se întrebau participanții la expediție. *Vezi* R. Battaglia, **op.cit.**, p. 173. Ministrul român la Roma credea că trupele au fost trimise în golful Assab. Arhiva MAE, **fond Arhiva ist.**, vol. 264, f. 3-6, **Raport al Legației României în Italia din 20 ianuarie/1 februarie 1885.**

⁴¹ „Trimiterea de trupe în golful Assab (sic!) pare a marca o nouă direcție a politicii italiene”. **Raportul din 20 ianuarie/1 februarie 1885.**

⁴² **Ibidem.**

⁴³ **Ibidem.**

⁴⁴ „Odată cu apariția febrei colonizării și extinderea ei pretutindeni, spiritele cele mai întreprinzătoare au cerut o colonie, bineînțeles africană” **Ibidem.**

o alianță italo-engleză în scopul de a stopa Franța, Tripolitania urmând a fi preluată de Italia. Ziarele au insinuat că Anglia a remis deja guvernului italian banii necesari pentru organizarea expediției⁴⁵. Toate aceste zvonuri au determinat, firesc, interpelări în Cameră. Mancini a răspuns că „expediția în Marea Roșie are ca scop îndepărtat să împiedice orice tulburare a echilibrului în Mediterana, obiectivul imediat fiind inaugurarea unei politici coloniale pe măsura mijloacelor de care dispune Italia, insistând asupra avantajelor pe care le poate avea un mare stat pe seama coloniilor”⁴⁶. Obedenaru sublinia cu acest prilej că Italia a dus o politică ce a încercat să mențină mereu intacte relațiile cu Imperiile Centrale, concomitent cu dovezile de prietenie date Marii Britanii, „menite a asigura sprijinul pentru țelurile italiene în Marea Roșie”⁴⁷.

După ce prezintă atât faptele cât și zvonurile dezvoltate pe seama lor, diplomatul român face câteva considerații personale foarte interesante asupra visatei alianțe italo-engleze în special și a colonizării în general. În primul rând, se întreabă dacă se poate încheia un acord cu Anglia „pe atât de eficace pe cât se spune”, fără ca italienii să fie obligați să facă apel la armată. „În virtutea lui *do ut des*, Anglia nu va putea garanta *statu quo* față de și împotriva orice ar fi, fără a cere ceva în schimb. Din acest motiv se vorbește că Italia ar putea fi chemată să înceapă expediții în contul altcuiva în Africa. Ea s-ar putea trezi astfel pe o pantă alunecoasă pentru că nu se știe niciodată când se încheie o expediție într-o țară barbară”, ceea ce putea avea consecințe grave într-o țară cu finanțe atât de subrede⁴⁸. Pe de altă parte, continua ministrul român, apărând întrebarea firească unde ar putea fi utilizate forțele italiene „căci Marea Britanie este prea avizată pentru a lăsa ca Egiptul să fie ocupat de altă Putere”. După înfrângerea completă a lui Mahdi și preluarea Khartoum-ului, dacă s-ar avea în vedere să se încredințeze trupelor italiene misiunea să se ocupe Sudanul și să se împiedice acțiunile partizanilor lui Mahdi, „se pare că Italia va refuza o sarcină atât de ingrătă”⁴⁹. Ceea ce i se pare evident ministrului român este că „evenimentele își vor urma evoluția lor, și nu se știe unde se vor opri”. Oricum, după părerea lui Obedenaru, acordul era îndreptat împotriva Franței, care ar trebui să-l privească

⁴⁵ **Ibidem**. Despre atitudinea opiniei publice italiene față de acțiunea din Massaua vezi pe larg în R. Battaglia, **op.cit.**, p. 170-180.

⁴⁶ **Ibidem**. Vezi răspunsul lui Mancini la interpelare în ședința Camerei Deputaților din 25 ianuarie 1885 în G. Perticone, **op.cit.**, p. 896-919. Despre avantajele economice ale colonizării Mancini afirma cu acest prilej „...scopul tentativelor coloniale este de a converti aceste vaste teritorii în largi piețe și noi centre de consum” **Ibidem**, p. 900.

⁴⁷ Arhiva MAE, **fond Arhiva Ist.**, vol. 264, f. 3-6, **Raportul Legației României în Italia din 20 ianuarie/1februarie 1885**.

⁴⁸ „Italia a suprimat cursul forțat, plătindu-și datoria către Banca Națională și când apăruse posibilitatea unei conversii de 5%, iată că ea se angajează în necunoscut”. **Ibidem**.

⁴⁹ **Ibidem**. Vezi și R. Battaglia, **op.cit.**, p. 188-192.

drept un avertisment⁵⁰

Referindu-se la „febra generală a colonizării”, Obedenaru observa, pe bună dreptate, că presiunea exercitată de spiritele atinse de acest „morb” asupra guvernului, l-a împins la o acțiune „care nu va fi urmată de o activitate disproporționată cu slabele mijloace ale Italiei”. Precizarea este urmată de sublinierea faptului că Italia era conștientă de lipsa capitalurilor, de care era absolută nevoie pentru a desfășura o activitate colonială, „chiar și pentru a organiza companii care exploatau căile ferate s-a recurs la împrumuturi externe”⁵¹. Se observă, încă o dată, și prin informațiile oferite de reprezentantul României, caracterul veleitar și mimetic al colonialismului italian.

Pentru Obedenaru era evident interesul guvernului în stabilirea protectoratului asupra Abisiniei, „o țară care pare fertilă și ocupată de locuitori ușor de guvernat”, cu atât mai mult cu cât teritoriul acesteia fusese parcurs sistematic de călători italieni „sprijiniți de stat”. Ministrul român considera că dincolo de acest interes sau de voința politică, italienii sunt împinși la acțiune chiar de prezența lor la Assab și Massaua, pentru că ocuparea lor fără să se extindă în Abisinia „ar fi o inutilă pierdere de bani și de vieți omenești”. Concluzia raportului, confirmată și de desfășurarea ulterioară a evenimentelor, era că în viitor guvernul va acționa cu fermitate pentru instaurarea protectoratului asupra unui regat african, ținta fiind Abisinia⁵².

Din nefericire pentru Mancini, artizanul inițiativelor în domeniul expansiunii coloniale, susținătorii inițiali și-au domolit cu rapiditate ardoarea când au înțeles că ea este avantajoasă numai pentru grupuri restrânse de financiari și industriași, precum și pentru monarhie. Criticile devin și mai evidente când discuția este pusă în termenii politicii externe („Cum poate prezența italiană în Marea Roșie să influențeze poziția sa în Marea Mediterană?”) sau ai eficienței ocupării portului Massaua („O fortăreață izolată, înlănțuită pe o stâncă în Marea Roșie, fără teritorii în interiorul continentului?”)⁵³. În aceste condiții, Mancini a pierdut chiar și sprijinul guvernului, fiind obligat să demisioneze în iunie 1885.

⁵⁰ Cu acest prilej, diplomatul român reamintește că în discursul din aprilie 1884, Mancini a spus în Parlament că Italia ar fi puternic lezată dacă Franța ar lua în stăpânire Marocul. „Franța ne-a dat asigurări că nu se va atinge de această țară musulmană, dar să ne reamintim că vecina noastră ne-a declarat de asemenea că ea nu va ocupa niciodată Tunisia”. Din acest motiv, Obedenaru emite ipoteza, foarte verosimilă, că apropierea Italiei de Anglia s-ar dori un avertisment pentru ca Franța să se oprească în Maroc. *Ibidem*. Vezi declarația lui Mancini în Perticone, *op.cit.*, p. 866-867.

⁵¹ *Ibidem*.

⁵² Arhiva MAE, fond Arhiva Ist., vol. 192, f. 77-78, **Raport al Legației României în Italia din 28 mai/8 iunie 1885**.

⁵³ Vezi pe larg discuția în R. Battaglia, *op.cit.*, p. 186-206.

Modificarea de atitudine survenită în opinia publică este reflectată prompt de Legația română, Obedenaru remarcând că „Deprentis, primul-ministru l-a sacrificat pe Mancini pentru a-și salva guvernul, nemulțumirile fiind concentrate asupra lui”⁵⁴ Cu ocazia întrevederii avute cu Deprentis, ministrul român este informat asupra poziției reticente a primului-ministru față de politica colonială, care „nu poate aduce nici un folos Italiei în condițiile economice de astăzi ale regatului” Pentru a-și argumenta poziția, Deprentis arată că „emigranții italieni prosperă în coloniile obținute cu banii și soldații altor națiuni mai mari”⁵⁵ Răspândirea de către „spiritele aprinse”, care aveau exemplul „națiunilor cu adevărat mari”, a ideii că Italia nu va conta ca națiune mare dacă nu are colonii, a împins majoritatea alegătorilor spre colonii. În acel moment, relatează Obedenaru, „domnul Deprentis s-a lăsat să-l ia apa, ca să complacă majorității”, însă a fost pentru o politică colonială „în doză homeopatică”, pentru a reduce pe cât posibil cheltuielile. Diplomatul român observa că prezența în Africa a stârnit un entuziasm facil, mulți crezând că „din primul an au să se constate fructele noii politici”, făurindu-se multe vise frumoase. „Case de comerț italiene fondate la Marea Roșie; dinți de elefant și pene de struți pentru milioane, cumpărate de numeroși italieni de la negri și revândute în Europa cu mari beneficii; Abisinia pusă sub protectoratul Italiei și colonizată, etc., etc....”⁵⁶

Marile așteptări au dat naștere la deziluzii și mai mari în fața realităților din Massaua, diplomatul român surprinzând dificultățile imense ale noii colonii, dar și inițiativele rizibile ale întreprinzătorilor, care s-au grăbit să exploateze zona. „Din Italia sunt trimise scânduri pentru barăci și fân pentru cai; cu cheltuieli mari se țin două nave engleze ca să facă gheață și să distileze apa, căci la Massaua apa este infectă etc., etc... Soldații și mateloții sunt lăsați sunt loviți de friguri grave; cei sănătoși sunt de o debilitate descumpănitoare. Abisinia nu se lasă a fi cucerită. Un industriaș italian s-a dus la Assab și a început fabricarea sării marine, însă indigenii n-au cumpărat produsul, pentru că în nisipuri se află grunji de sare în abundență”⁵⁷ La aceste dezamăgiri s-a adăugat și cea mai mare legată de alianța cu Anglia, „când domnul Gladstone s-a lepădat de Italia” Concluzia lui Obedenaru este limpede: iluziile au împins la acțiunea colonială, neîmplinirea așteptărilor a schimbat atitudinea față de politica colonială, Mancini fiind „șapul ispășitor”⁵⁸

⁵⁴ Arhiva MAE, fond Arhiva ist., vol.264, f. 10-13, **Raportul Legației României în Italia din 25 iunie/7 iulie 1885.**

⁵⁵ „În Algeria sunt mai mulți italieni decât francezi; în America de Sud, coloniștii tot italieni rămân și după două, trei generații” **Ibidem.**

⁵⁶ **Ibidem.**

⁵⁷ **Ibidem.**

⁵⁸ „Totul a căzut pe bietul Mancini, care n-a făcut decât să aplice deciziile întregului Cabinet, și acesta nu a făcut decât să urmeze - și încă de departe - impulsul dat de mai toate grupurile Camerei. Domnul Deprentis, ca om abil, a decis să arunce pe un coleg afară din corabie și să scape echipajul” **Ibidem.**

Demisia lui Mancini a marcat un moment de recul al expansiunii italiene în Abisinia, reluată în forță de către guvernul Francesco Crispi, în timpul celor două guvernaări (1887-1891 și 1893-1896), eșuată lamentabil prin dezastrul de la Adua (1896).

Legația romana de la Roma s-a arătat foarte interesată de implicarea Italiei în expansiunea colonială datorită consecințelor pe care le putea avea asupra relațiilor internaționale. Pericolul izbucnirii unui conflict general determina privirea cu atenție a oricărui eveniment care putea altera și mai mult climatul internațional, balanța puterii, foarte fragile în ochii contemporanilor și datorită concurenței pentru coloniile africane.

Parcurgând documentele diplomatice românești referitoare la începutul expansiunii coloniale italiene, putem aprecia capacitatea trimișilor noștri de a surprinde cauzele fenomenelor coloniale, consecințele acestora societății italiene și a relațiilor internaționale (adversități, apropieri, alianțe conjuncturale).

În concluzie, considerăm că diplomații romani au avut o viziune clară asupra fenomenului, ca au fost observatori foarte avizați ai fenomenului colonial, fapt confirmat și de relatările ulterioare ale evenimentelor.